

ZOFIA NAŁKOWSKA’NIN “GRANICA” (SINIR) BAŞLIKLİ ROMANINDA PSİKOSOSYAL BİR VARLIK OLARAK İNSAN

Seyyal Körpe KEMER

Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Leh Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, seyyal.korpe@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1124-4177

Körpe Kemer, Seyyal. “Zofia Nałkowska’nın “Granica” (Sınır) Başlıklı Romanında Psikososyal Bir Varlık Olarak İnsan”. idil, 89 (2022 Ocak): s. 1–11. doi: 10.7816/idil-11-89-01

ÖZ

Polonya’da İki Dünya Savaşı arası döneme denk gelen 1920’li yıllarda seçkin kadın yazarların oldukça başarılı eserlerle öne çıkmış olması, ülkenin kültür dünyasında önemli bir gelişmedir. Zofia Nałkowska, İki Dünya Savaşı arası dönemde Polonya edebiyatına modern örüntüler katmış ayrıcalıklı yazarlardan biridir. Nałkowska’nın sanatının olgunluk dönemi olan 1932-1935 yılları arasında ortaya çıkmış “Granica” (Sınır) başlıklı romanı, çökmekte olan ülkedeki toplumsal ve bireysel yozlaşmaları konu almıştır. Yazar özellikle ekonomik ve kültürel yönden ezilen sınıfların isyanı sonucunda ortaya çıkan toplumsal krizlere karşı oluşturduğu sosyal formülleri antropolojik bir zemin üzerine yerleştirmiştir. Eserde ağırlıklı olarak toplumsal sınıf farkından doğan sorunların insan yaşantısı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Dönemin feodal sisteminde en üst tabakayı temsil eden aristokrat sınıfın gelenekçi muhafazakâr dünya görüşünün sağlıksız işleyiş biçimini yansıtılmıştır. Nałkowska, eserleri aracılığıyla felsefe ve psikoloji bilimlerinin verilerinden yararlanarak, genetik ve çevresel etmenler sonucunda oluşmuş insan karakterinin analizini yapmaya çalışmış, bu bağlamda sosyokültürel beklentiler ve gerekliliklerle doğal dürtülerin çelişir özelliği üzerinde durmuştur.

Anahtar Kelimeler: Aristokrasi, Modernizm, feodalizm, psikolojizm, insan

Makale Bilgisi:

Geliş: 27 Kasım 2021

Düzeltilme: 28 Aralık 2021

Kabul: 12 Ocak 2022

Giriş

Polonya edebiyat tarihinde 1918-1939 yılları arası dönem, 123 yıllık bir işgalin ardından ülkenin nihayet bağımsız bir devlet yapısına kavuşmuş olmasına bağlı olarak bir yandan iyimser, umutlu, coşkulu, öte yandan tedirgin, karamsar, kuşkulu; ancak her koşulda sıra dışı, özgün ve renkli eserlerin ortaya çıkmış olduğu ayrıcalıklı bir süreçtir. Ancak çok zaman geçmeden bağımsızlığın Polonya'ya mucizevi bir armağan olarak gelmediği anlaşılmıştır. Yirmili yıllardan otuzlu yıllara geçiş sürecinde, kapitalizm tarihindeki en büyük ekonomik krizin patlak vermesi sonucunda sanayide ve tarımda yaşanan hızlı gerileme ve buna bağlı olarak artan işsizlik, tüm dünyada olduğu gibi Polonyalılarda da geleceğe yönelik endişe ve huzursuzluk duygularının artmasına neden olmuştur. Siyasi ve toplumsal yaşamda meydana gelen böylesi karşıt ve radikal gelişmeler, sanatsal alanda da farklı açılımlar yaratmış, bunun sonucunda eserlere hayranlıkla birlikte sarsıntı uyandıracak denli bir özgünlük ve çeşitlilik hâkim olmuştur (Körpe Kemer, 2019: 1806, Kolek: 229). İki Dünya Savaşı arası dönemde edebiyat çalışmaları sanatsal ve tarihsel gelişmelerin sentezi doğrultusunda biçimlenmiş, ancak böylesi bir süreçte felsefe, psikoloji, sosyoloji alanlarından da faydalanarak duygusal ve entelektüel zekânın birbirini destekler biçimde gelişmesine olanak vermiştir (Eustachiewicz:7). Bunun yanı sıra Polonya edebiyatında 1932-1939 yılları arasındaki süreç gerek eski, gerek yeni kuşağın yazınsal ürünlerinde toplumcu gerçekçilik akımıyla birlikte psikolojik gerçekçilik akımının da hızlı bir gelişim süreci içine girdiği bir zaman dilimi olmuştur. Dönemin Polonya'sında psikolojik gerçekçi akımının başlıca temsilcilerinden biri kuşkusuz Zofia Nałkowska'dır. Nałkowska'nın çalışmanın konusu olan 1935 yılında yayımlanmış "Granica" (Sınır) adlı eseri, toplumcu gerçekçiliğin psikolojik gerçekçilikle bağlantılı olarak işlendiği, dönem için alışagelmışin dışında ve oldukça özgün bir çalışmadır. Eserde ağırlıklı olarak toplumsal sınıf farkından doğan sorunların insan yaşantısı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bununla birlikte çalışmada, toplumsal ve bireysel travmaların birbirleriyle ilişkisi ve genetik geçmişin insanın yazgısı üzerindeki belirleyici işlevi üzerinde durulmuştur.

Nałkowska'nın Yazınsal Gelişim Sürecine Genel Bir Bakış

10 Kasım 1884 tarihinde Varşova'da dünyaya gelen Zofia Nałkowska, başlangıçta edebiyat salonlarında yalnızca öykü, drama ve gazete yazarı olarak tanınmış, 1897 yılından itibaren şiirsel çalışmalarıyla da gündeme gelmeye başlamış ve ilk olarak 1898 yılında "Przegląd Tygodniowy" (Haftalık Eleştiri) başlıklı dergide yayımlanan "Pamiętam" (Anımsıyorum) adlı şiiriyle adını kitlelere duyurmuştur. Orta öğrenimini 1901 yılında Varşova'da özel bir okulda tamamlamasının ardından Uniwersytet Latający¹ (Uçan Üniversite) bünyesi altında yürütülmekte olan derslere katılmıştır. Nałkowska'nın sanatı, babası Wacław Nałkowski'in dönemin tanınmış bir coğrafya bilimcisi, gazeteci ve eğitimci, annesi Anna Nałkowska'nın coğrafya öğretmeni, kız kardeşi Hanna Nałkowska'nın heykeltıraş olmasına bağlı olarak entelektüel bir aile ortamında gelişmiştir. Resmi bir üniversite eğitimi almamış, ancak salon kültürü, yabancı dil bilgisi ve bireysel çalışmaları sayesinde psikoloji, felsefe, kültür tarihi, doğa bilimleri, ulusal edebiyat ve dünya edebiyatları alanlarına büyük ölçüde hâkim olmayı başarmıştır (Huntkiewicz vd.: 449-450, Nasiłowska: 35). Sanatsal gelişimi daha çok Fransız kültürü olmak üzere Avrupa kültürü etkisi altında biçimlenmiş olan Nałkowska, Rus edebiyatının büyük ismi Fyodor Dostoyevski'nin çalışmalarından esinlenerek söz konusu dönemde psikoloji, psikososyoloji ve antropoloji bilimlerinde meydana gelen gelişmeleri yakından takip etmek suretiyle insanın düşünce ve davranışlarını belirleyen içsel mekanizmalar üzerinde araştırmalar yapmıştır. Marcel Proust ve Sigmund Freud kendisine esin kaynağı olan bilim insanları arasında en başta gelenleridir. Yazarın Orlica adlı ilk öykü çalışması 1903 yılında "Ogniwo" (Bağlantı) adlı dergide, "Kobiety" (Kadınlar) adlı üçleme romanının ilki ise 1904 yılında "Prawda" (Hakikat) başlıklı dergide yayımlanmıştır. Aynı yıl şair ve pedagog L. Rygier ile evlenen Nałkowska, 1906-1907 yılları arasında Kielce'de yaşamış, 1907 yılında Ogólnopolska'da bulunmuştur. 1910 yılında eşinden ayrılarak Krakow yakınlarında yaşamaya başlayan sanatçı, ikinci evliliğini 1922 yılında, Polonya Sosyalist Partisi üyesi ve Polonya Lejyonlarının organizatörü Yarbaj Janusz Gorzechowski ile gerçekleştirmiştir (Huntkiewicz vd.: 449-450).

Nałkowska, 1920 yılında Polonyalı Yazarlar Meslek Birliği'nin çalışmalarına katılmış, 1920-1922 yılları

¹ 1882-1883 yıllarından itibaren Varşova'da özel evlerde kadınlar için düzenlenen resmi olmayan eğitim kursları olup, 1885 yılında Uçan Üniversite adında yasadışı bir üniversiteye dönüşmüştür. 1990 yıllarında Varşova'da bulunan Rus Üniversitelerinde okuyan erkekler de Uçan Üniversite'nin etkinliklerine katılmıştır. J. Szczawinska Dawidowa organizatörlüğünde faaliyet gösteren kurumda L. Krzywicki, W. Nałkowski, P. Chmielowski, J.W. Dawid, W. Smolenski, T. Korzon, Z. Heryng, A. Mahrburg, J. Nusbaum, A. Swietochowski ders vermiştir. Uçan Üniversite 1905-1906 yılları arasında Bilimsel Kurslar Cemiyetine dönüştürülerek açık derslerine başlamıştır. <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Uniwersytet-Latajacy;4011964.html> 19.11.2021

arasında Başbakanlıkta görev yapmış, 1922-1926 yılları arasında eşiyle birlikte Vilnius ve Grodno'da Mahkûmları Himaye ve Bakım Derneği için faaliyetler göstermiştir. 1926 yılında araştırma ve gözlem amacıyla İsviçre Leysin Feydey sanatoryumunda bulunmuş, ardından Varşova'ya geri dönmüştür. İkinci evliliğini de sona erdirmesinin ardından 1928 yılında dönüşümlü olarak Polonyalı Yazarlar Meslek Birliğinin başkan yardımcılığı ve başkanlığı görevlerine atanmış, 1926 yılından itibaren siyasi düşünce suçlularının cezalandırılmasına yönelik protesto gösterilerinin düzenlenmesine yardımcı olmuştur. Sanatçı, 1933 yılında İki Savaş Arası Dönem solcu düzyazı yazarlarını bir araya getiren Banliyö Edebiyat Kulübü (Przedmieście Zespół Literacki)'ne girmiş, Polonya Akademisi Altın Haç Onur Ödülünü alan tek kadın olarak tanınmış, bunun yanı sıra Belçika Kadın Akademisi üyeliğine kabul edilmiştir. Yazarın Fransa, İsviçre, Yugoslavya, Çekoslovakya ve Estonya'ya seyahatler yaptığı da kaydedilmiştir (Huntkiewicz vd.: 449-450). Nałkowska, toplumsal gelişime katkıda bulunacak sanatsal etkinliklerin yürütülmesine olanak veren bir edebiyat salonu kurarak, söz konusu olan etkinlikler kapsamında Tadeusz Breza, Bruno Schulz ve Witold Gombrowicz gibi aralarında İki Dünya Savaşı arası dönem Polonya edebiyatının büyük edebiyatçılarından da bulunduğu genç yeteneklerin yetişmesini sağlamıştır. Sanatçı, 1935 yılından itibaren birlikte olduğu yazar Bogusław Kuczyński tarafından yayımlanan "Studio" adlı aylık derginin editörlüğünü yapmıştır. Polonya'nın Almanya tarafından işgal edilmiş olduğu yıllarda yaşamını Varşova'da bir tütün dükkânı işleterek sürdüren Nałkowska, söz konusu dönemde kültürel etkinliklerini gizlice yürütmüş, ancak işgalin sona ermesinin ardından yazınsal çalışmalarına geri dönmüştür. Varşova Ayaklanması² sonunda yazar, yaşamı boyunca edinmiş olduğu mal varlığının tümünü yitirmiştir (Huntkiewicz vd.: 448-450, Kwiatkowski: 325). İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından, Łódź kentine taşınan Nałkowska Hitler Cinayetini Araştırma Baş Komisyonluğu (Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich)'nın başkan yardımcılığına getirilmiştir. Polonya'nın farklı bölgelerinde sosyo-kültürel gözlemlerde bulunan Nałkowska, Łódź kentinde yukarıda adı geçen komisyonun kendi yönetimine bağlı bir şubesini açmıştır. 1945-1946 yılları arasında toplumsal ve sınıfsal etkenlerin insan yazgısı üzerindeki rolü ve feodalizm karşıtlığı ekseninde faaliyet gösteren "Kuznica" (Nalbant) adlı haftalık derginin redaktörlüğünü yapmıştır. 1952-1956 yılları arasında Ulusal Kurtuluş Komisyonu (Krajowa Rada Narodowa) üyeliğine seçilmiş, Varşova Kültür ve Sanat Komisyonluğunun (Komisja Kultury i Sztuki w Warszawie) oturumlarına katılmıştır. 1945 yılından itibaren Polonya - Fransa Dostluk Derneğinin başkanlığını yaparak Fransız kültürü ile olan ilişkileri yenileme ve Polonya hakkında Fransız kültürüne farkındalık uyandırma çalışmalarında bulunmuştur. 1946 yılında üç aylık bir süre için Paris'te Polonyalı Yazarlar Delegasyonunun başına geçen yazar, 1947 yılında Çekoslovakya, Yugoslavya ve Moskova'ya benzer amaçlı ziyaretlerde bulunmuş, 1947 yılı ocak ayında Kanun Meclisi (Sejm Ustawodawcy) ve Polonya Halk Cumhuriyeti Hükümeti meclis üyeliklerine getirilmiştir. 1948 yılında Prag'da düzenlenmiş Dünya Barış Savunucuları Kongresine delege olarak katılmış, 1936 ve 1953 yıllarında devlet ödülü, 1929 yılında Łódź Edebiyat Ödülü ve 1953 yılında ise Polonya Akademisi Altın Haç Onur ödülüne (Złoty Wawrzyn PAL) layık görülmüştür. (Huntkiewicz vd.: 448-450)

Nałkowska, sahip olduğu demokratik, çağdaş ve laik dünya görüşünü babasının ve sosyalist düşünceleri savunan haftalık "Głos" (Ses) dergisinin redaktörü J. W. Dawid gibi onun yakın çevresinde bulunan yazarlar ve bilim adamlarının etkisi altında oluşturmuştur. Nietzsche, Schopenhauer, Stendhal, Flaubert, Proust ve Dostoyevski'nin yanı sıra, Stanisław Leopold Brzozowski ve Karol Irzykowski'den oldukça etkilenmiş olduğu bilinir. "Kobiety" (Kadınlar, 1906), "Książę" (Prens, 1907), "Rówieśnice" (Akranlar, 1909), "Narcyza" (Narsist, 1910), "Węże i róże" (Yılanlar ve Güller 1915), "Koteczka, czyli białe tulipany" (Kedicik, yani beyaz laleler, 1909), "Lustra" (Ayna, 1913) adlı eserleri yazarın gençlik döneminin en başarılı ürünleri arasında yer alır. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra, sosyo-politik meseleler Nałkowska'nın düzyazısında giderek daha önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Nietzsche, Schopenhauer, Bergson ve W. James etkisiyle döneme göre oldukça özgün bir feminizm anlayışını desteklemiş olan Nałkowska, estetik ve entelektüel unsurları bir araya getirerek çağdaş bir Polonyalı kadın modelinin öne çıkmasını sağlamıştır. (Huntkiewicz vd.: 449-450) Nałkowska'nın sanatı toplumsal roman türünün içine kapalı kalmamış, Polonya meseleleri dışında konularda da araştırmalar yapmıştır. Sözgelimi Choucas başlıklı romanı olay örgüsünün İsviçre'de dünyanın farklı ülkelerinden gelmiş hastaların bulunduğu bir sanatoryumda geçmiş olması bakımından ilgi çekicidir. Bu eser, ulusların barışçıl bir biçimde ortak faaliyet göstermesi ve farklı kültürler arasındaki değişim ve etkileşimlerin gerekliliği düşünceleri üzerine uygulamalı bir deneme

² 1 Ağustos 1944 tarihinde Ana Ordu Komutanı General Tadeusz Komorowski'nin kararıyla Varşova'da Alman işgali ve Sovyet egemenliğinden kurtularak bağımsız bir Polonya kurmak üzere patlak vermiş toplam 63 gün boyunca sürmüş ayaklanma. <https://historia.wprost.pl/10475979/powstanie-warszawskie-historia-w-pigulce-zdjecia-liczby-ofiary.html>

çalışması olması bakımından önemlidir. (Nasiłowska: 39)

Nałkowska, eserleri aracılığıyla felsefe ve psikoloji bilimlerinin verilerinden yararlanarak, genetik ve çevresel etmenler sonucunda oluşmuş insan karakterinin analizini yapmaya çalışmış, bu bağlamda sosyokültürel beklentiler ve gerekliliklerle doğal dürtülerin çelişir özelliği üzerinde durmuştur. Yazar, toplumsal bilince yerleşmiş davranış modelleri ve bunların biçimlenmesine etken olan iç ve dış motivasyonları incelerken toplumsal uzlaşmayı sağlamak adına uygulanan ikiyüzlü ve yanıltıcı çözüm yollarını gözler önüne sermiştir. 1922 yılında yayımlanan "Charaktery" (Karakterler) adlı eserinde, tarihsel gelişim süreci içinde yaşanan siyasal, toplumsal ve kültürel değişikliklerin yarattığı etkiler sonucunda insan karakterinde görülmesi olası köklü değişimlerin yanı sıra, psikolojik açıdan bireyin kendine bakışı ile bir başkasının bireye bakışının karşılaştırılması sonucunda ortaya çıkan farkları incelemiştir. "Romans Teresy Hennert" (Teresa Hennert'in Aşkı, 1924), "Niedobra Miłość" (Kötü Aşk 1928) adlı romanları ve "Dom Kobiet" (Kadınlar Evi, 1930) adlı dramı yazarın bu tarzdaki çalışmaları arasında bulunur. Sıradan insanların yaşantısını işlediği "Dom nad Łąkami" (Çayırdaki Ev, 1925), varoluşçuluk felsefesi doğrultusunda aşk, hastalık, yaşlılık ve ölüm konularını işlediği "Choucas" adlı romanları diğer önemli eserleri arasında bulunur. Eserlerinde savaş sonrası Avrupa'da yaygın olan askeri ve ulusal tutumlara karşıt nitelikteki görüşlerini dile getirmiştir. "Ściany Świata" (Dünyanın Duvarları) başlıklı, içinde kısa öykülerin yer aldığı cilt halindeki eserlerinde, varoluşçu düşünce bağlamında cinayet duygusunu ele almıştır. "Dzien jego powrotu" (Döndüğü gün, 1933) adlı eserlerinde ise, her insanın ruhunun derinliklerinde saklı bulunan potansiyel cinayet arzusunun varlığı konusunu işlemiştir. Çalışmanın konusu olan "Granica" (Sınır, 1935) adlı romanında, toplum tarafından kendisine biçilen davranış kalıpları doğrultusunda bireyin toplumsal düzen içindeki yeri, özgürlüğü ve özgünlüğü üzerine farkındalık uyandırmaya çalışan Nałkowska, 1939 yılında yayımlanan "Niecierpliwi" (Sabırsızlar) adlı romanında ise insanın ölüm, acı ve keder duygularını içselleştirmesi sonucunda geçirdiği ruhsal değişim ve dönüşümler bağlamında varoluş sorunsalını ele almıştır. Polonya'nın bağımsızlığını yeniden kazanmasının ardından yayımlanan ilk romanı "Medaliony" (Madalyonlar, 1946), savaş sonrasında yazdığı biyografik çalışmaları "Mój ojciec" (Babam, 1953), "Charaktery dawne i ostatnie" (Eskinin ve Son Zamanların Karakterleri, 1948), "Widzenie bliskie i dalekie" (Uzak ve yakın seyirler, 1957) ve "Dzienniki czasu wojny" (Savaş Zamanı Günlükleri, 1970) sanatçının diğer önemli eserleri arasında yer alır. (Huntkiewicz vd.: 450)

İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Polonya'da Toplumsal ve Kültürel Durum

Yüzyıldan fazla süregelen bağımsızlık mücadelesinin ardından 1918 yılında kurulmuş İkinci Polonya Cumhuriyetinin ilk yıllarına, gelecekteki sınırlar ve Polonya-Bolşevik Savaşı konusundaki anlaşmazlıklar egemen olmuştur. Ülke başlangıçta demokratik bir biçimde yürütülmüş olsa da, 1926 yılında gerçekleşen Mayıs Darbesinden itibaren otoriterliğe doğru ilerleyen bir cumhuriyet olma yoluna girmiştir.

Savaşlar nedeniyle harap olmuş ülkede ekonomik, siyasal, toplumsal ve etnik alanlarda ivedi biçimde ve çok sayıda değişikliğe ihtiyaç vardır. Hepsinden önemlisi uzun yıllar boyu üç farklı devlet otoritesi altında varlık sürdürmüş insan toplulukları arasında yeniden birlik ve bütünlüğün sağlanması gerekmektedir. Ülke topraklarında yaşayan nüfusun %70'inden daha az bir kısmı Polonyalı idi. Bunun yanı sıra yaklaşık 5 milyon Ukraynalı, 3 milyon İbranice konuşan Yahudi, 2 milyon Beyaz Rus ve 1 milyon kadar Alman bulunmaktaydı. Bu nedenle etnik çoğulculuktan kaynaklanan daimi bir toplumsal gerginlik tehdit unsuru teşkil ediyordu. Aslında farklı milletlere mensup insanların bir çatı altında toplanması, pek çok sanatsal ve edebi çalışmaya izlerini yansıtan bir zenginliğin de kaynak noktası olmuştu. Birinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından Polonya topraklarında beş farklı para birimi, beş idari sistem, ordu içinde konuşulan dört ayrı dil, üç ceza kanunu, genellikle eski sınırlarda sona eren iki demiryolu hattı mevcuttu. Sınırlar üzerindeki değişiklikler, geleneksel pazarların pek çoğunun yitirilmesine, dolayısıyla derin bir ekonomik krize neden olmuştu. Söz konusu koşullar altında uygar bir devlet yapısı altında toplumsal birlik ve bütünlüğü sağlamanın çok kolay olmayacağı tahmin ediliyordu (Körpe Kemer, 2019:1806)

Polonya'da İki Dünya Savaşı arası döneme denk gelen 1920'li yıllarda önemli kadın yazarların oldukça başarılı çalışmalarla öne çıkmış olması, ülkenin yazın dünyasında belirleyici bir gelişmedir. Bunun başlıca nedeni, öncesinde Polonya pozitivizminin büyük yazarlarından Maria Konopnicka, Eliza Orzeszkowa ve Genç Polonya döneminin ses getirmiş yazarları Zofia Trzeczowska, Gabriela Zapolska ve Maryla Wolska gibi ayrıcalıklı birkaç ismin dışında kadınların sanat ve edebiyat alanındaki etkinliklerinin yeterince değer görmemiş olmasıdır.

Zofia Nałkowska, İki Dünya Savaşı arası dönemde Polonya edebiyatına modern örüntüler katmış seçkin

yazarlardan biridir. Eserlerinde kürtaj konusunu ilk kez ele alabilme cesaretini göstermiş Polonyalı kadın yazarlardan biri olmuştur. *Nalkowska, edebiyat dünyasında yapıtlar vermeye başladığı yıllarda, bu ortamda hüküm süren pozitivist dünya görüşünün etkisiyle, bireysel yorumlara sıcak bakmayan baskılara direnmiş ve yapıtlarında yaşam içindeki olguya ve insan davranışlarına bireysel yorumlar getirmeye ağırlık vermiştir.* (Yüce: 127)

Yazarın, çalışmanın konusu olan "Granica" (Sınır) başlıklı romanı ise sanatının olgunluk dönemi olan 1932-1935 yılları arasında ortaya çıkmış çökmekte olan ülkedeki toplumsal ve bireysel yozlaşmaları konu alan bir eserdir. Polonya'daki işçilerin çalışma koşullarının elverişsizliği ve türlü toplumsal sınıflardan kadınların yaşanan insanlık dışı savaş deneyimleri sonucu kabullenmek zorunda kaldıkları acı dolu yazgıları, eserde ele alınmış diğer önemli konular arasında yer alır.

"Sınır"'da Toplumsal Yapının Bir Unsuru Olarak İnsan

Romanın genel olay örgüsü:

Romanın başkahramanı Zenon Ziembiewicz, Boleborza çiftlik evinde Walerian ve Joanna'nın tek çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Babası Walerian Ziembiewicz, aristokrat bir aileden gelmiş olmasına bağlı olarak geçmişin geleneksel kültür mirasına değer vermesi ve 19 yüzyıl asilzadesine yakışır biçimde yaşamak gerektiğini savunmasına karşın, atasından kalan mal varlığını alkol bağımlılığı ve kadınlara olan düşkünlüğü nedeniyle tamamen kaybetmiş ve böylelikle aile mirası olan Boleborza'daki büyük çiftlik evleri ve arazisini Tczewski soyadını taşıyan bir kont ailesine bırakmak zorunda kalmıştır. Walerian, Tczewski'lerin küçük bir araziye kendisine hediye olarak vermesi üzerine geriye kalan yaşamını kaybettiği ata topraklarında, kont ailesinin yanında yardımcı olarak sürdürmüştür. Lise eğitiminin ardından Zenon, Tczewski'lerin vekili ve tarafsız bölge gazetesi "Niwa"'nın editörü Czehliński'nin, karşılığında kendisine siyasi makaleler ve türlü bilgiler sağlamak üzere verdiği bursla Paris'e siyaset bilimi okumaya gitmiştir. Eğitimi tamamlayıp ülkesine dönmesinin ardından kendisine söz verildiği gibi dergide kendisi ve diğer yazarlar tarafından yazılacak makalelerin tümünün Tczewski'lerin kontrolü altında olması koşuluyla "Niwa" dergisinin redaktörlüğü görevine getirilmiştir. Zenon'un gençlik yıllarında tutkuyla savunduğu sosyalist görüşlerinden yeri geldiğinde taviz vermeyi göze alarak Niwa'da hükümet yanlısı düşüncelerin savunulmasına göz yummuş olması ve bu çizgide ilerleyen benzer tutum ve davranışları kariyer basamaklarında hızlı bir tırmanışa geçmesini sağlamış, sonunda il başkanlığı görevine tayin edilmeyi başarmıştır. Diğer yandan gençlik yıllarındaki demokratik görüşlerini hayata geçirme arzusunun peşini de bırakmamıştır. Bunun en belirgin göstergesi, il yönetimine ilişkin başarılı girişimleri sayesinde giderek daha fazla ün kazanmaya başlayan Zenon'un, işçiler için nehir kenarında, bünyesinde havuz ve tenis kortları olan bir dinlenme tesisi yaptırma projesidir. Ancak, hükümetin bir anda bu proje için sağladığı teminat fonunu geri çekmesi üzerine binanın yapımı yarıda kalmış, bunun üzerine işçiler grev ve protesto gösterileri başlatmışlardır. Hükümetin baskısıyla polise, ayaklanan işçilerin üzerine silah sıkma emrini vermek zorunda kalması, Zenon'un trajik sonunun etkenlerinden yalnızca biri olmuştur. Zenon, aynı dönemde özel hayatında oldukça ciddi sorunlarla da boğuşmak zorunda kalmıştır: Henüz Boleborza'de bulunduğu lise yıllarında aşk yaşamaya başladığı Tczewski'lerin hizmetlisi Justyna'nın kendisinden hamile kaldığını öğrenmiş, kariyerine engel olacağı düşüncesiyle genç kadına maddi destek sağlayarak bir an önce kürtaj olması için baskıda bulunmuştur. Bunun başlıca nedeni, aristokrat bir ailenin üyesi olarak toplumsal statüsünün, alt sınıftan bir köylü kızı ile evlenmesini olanaksız kılması olmuştur. Bunun yerine kendisi gibi aristokrat bir aileden gelen ve babasının konumu sayesinde mesleki yaşamında daha hızlı bir ilerlemesine destek olacak Elżbieta Biecka ile evlenme kararı almıştır. Justyna'nın hamileyken terk edilmiş, dahası bir başka kadına tercih edilmiş olmasına bağlı olarak depresyon belirtileri göstermesiyle birlikte çaresizliğe kapılan Zenon, kendisine yardımcı olabileceği umuduyla karısı Elżbieta'ya sığınmıştır. Elżbieta her ne denli incinmiş olsa da duruma sağduyuyla yaklaşp Justyna'yı bir işe yerleştirme çabası içine girmiş, dahası sahip olduğu Katolik inancı doğrultusunda bebeği dünyaya getirmesi konusunda genç kadına ısrar etmiştir. Ne var ki Justyna, toplumsal yargı mekanizmasının baskılarına ve Zenon'un ısrarına daha fazla karşı koyamayp hamileliğine son vermiş, bunun üzerine ruhsal dengesi tamamen alt üst olmuştur. Sonunda öfke ve intikam duygularına yenik düşen Justyna, tam da işçi ayaklanması sırasında iş yerine giderek Zenon'un yüzüne kezzap fırlatmış ve gözlerini kaybetmesine neden olmuştur. Ardından kendini pencereden dışarı atarak intihara teşebbüs eden Justyna'yı kat görevlisi durdurmuştur. Başlangıçta bu olayların işçi ayaklanmasıyla bağlantılı olduğu düşünülmüş olsa da, kısa süre içinde yaşanan aşk skandalı dilden dile yayılmış, bunun üzerine Zenon olaydan bir hafta sonra hastanede ağzına silah dayayarak intihar etmiştir. Elżbieta ise Zenon ile evliliklerinden doğan oğullarını Cecylia Kolichowska'nın evinde ikamet eden kayınvalidesine bırakmasının ardından Polonya'yı terk ederek Paris'e

gitmiştir.

Eserde insan yazgısının toplumsal ve psikolojik etkenler bağlamında incelenmesi

"Sınır"da olayların Birinci Dünya Savaşı ve *Vistül'deki Mucize*³ gibi büyük tarihsel olayların etkilerinin görüldüğü 1920 ve 1930 yıllarında geçmiş olması önemlidir. Ancak söz konusu olaylar tarihsel açıdan detaylarıyla incelenmemiş, yalnızca döneme egemen olan atmosferin ve toplumsal gerçeklerin doğru bir biçimde algılanıp değerlendirilmesi amacıyla anılmıştır. Eserin öyküsü ağırlıklı olarak başkahraman Zenon Ziembiewicz'in trajik yaşam öyküsü üzerine kurgulanmıştır. Romanda olaylar genellikle Varşova'da geçmekte olup, bunun dışında Zenon'un bulunduğu Boleborza Çiftlik Evi, Paris ve İsviçre de sıklıkla adı geçen mekânlar arasında yer alır. Zenon Ziembiewicz, Elżbieta Biecka, Justyna Bogutówna ve Cecylia Kolichowska eserin başkahramanları olarak öne çıkmıştır.

Zenon, Justyna ve Elżbieta arasında yaşanan aşk üçgeni ve Elżbieta ile yan kahramanlardan Rotmistrz Awacewicz arasındaki yakınlaşma, öykünün aşk temalarını temsil eder. Justyna'nın toplumsal baskı sonucunda aldığı kürtaj kararının ardından ruhsal dengesini büyük ölçüde kaybetmiş olması ve Cecylia Kolichowska'nın trajik yaşam öyküsü ise eserdeki diğer önemli konular arasında bulunur. Olaylar, kronolojik sırlamadan bağımsız olarak ve geriye dönüş tekniği ile anlatılmıştır. Aynı durumlara ve olaylara farklı açılardan bakma tekniği olarak tanımlanabilecek polifoni tekniğinin kullanılmış olması, romanı ilginç kılan unsurlardan biridir. Bu bağlamda yazar, olayları aktarırken genellikle yansız bir bakış açısı göstermeye çalışmış, yanlı düşüncelerin dile getirildiği anlatımları ise kahramanların kendi ağzından aktarmayı tercih etmiştir. Öyküde özellikle Zenon, Justyna ve Elżbieta arasında yaşanan aşk ilişkisi bağlamında kahramanların ruhsal doğası üzerinde bir çözümleme çalışması yapılmış olması, eserin psikolojik roman olarak tanımlanmasını mümkün kılmıştır.

Davranış ve tutumlarıyla okuyucuda hoşnutsuzluk ve güvensizlik duyguları uyandırmalarına karşın kendilerini yargılamak empati ve merhametle yaklaşılmasını bekliyor olmaları Zenon, Justyna ve Elżbieta'nın ortak özelliği olarak öne çıkarılmıştır. Yazar, onları suçlu olarak etiketlemek yerine aralarındaki ilişkinin ve davranışlarının neden sonuç ilişkisi içinde değerlendirilebileceği biçiminde bir farkındalık uyandırmak istemiştir. Bu noktada okuyucudan kahramanların söylem ve davranışlarını alışlagelmiş olandan farklı bir bakış açısıyla ya da yansız bir biçimde gözlemlemesi beklenmektedir. Kuşkusuz böylesi bir yaklaşım, birbirinden farklı düşünce ve sonuçların yaratımına olanak verecektir. (Marzec: 25)

Bunun yanı sıra eserde Walerian'ın savunduğu aristokrat gelenekleriyle örtüşmeyen yaşantısının ve alışkanlıklarının tasvir edilmiş olmasıyla, gerek aristokrat sınıfın yaşam biçiminin eleştirilmiş, gerekse insanın zihinsel tutum ve davranışlarının karmaşık ve tutarsız yapısının gösterilmiş olması, önemli bir ayrıntıdır.

Başarısız yönetimi sonucunda çiftlik topraklarını kaybetmesi, Walerian üzerinde travmatik bir etki yaratmış, kendisini daimi bir utanç duygusu eşliğinde yaşamaya mahkûm etmiştir. Walerian, öyküde sıklıkla söylemleriyle çelişir nitelikte davranış ve tutumlarıyla yansıtılmıştır. Resmi bir eğitim almamış olup, sarmat kökenlerine bağlı olarak entelektüelliğin ve bilginin atadan kalma bir miras olduğuna inanmakta, tarlada çalışan köylülerin efendisi olduğu düşüncesiyle onları küçümseme eğilimi göstermektedir. Bunun yansıra, tutunduğu salt gelenekçi dünya görüşüne bağlı olarak yeniliklerden korku duymakta, bu nedenle geçmişe saplanıp kalmış bir yaşam sürdürmektedir. Ancak alkol bağımlılığı ve erotizme düşkünlüğüne bağlı olarak dur durak bilmeksizin çevresindeki genç kadınların peşinde koşmaktan kendini alamamış olması, soylu geçmişi ile ilişkilendirerek övündüğü ahlaki değer yargılarıyla örtüşmemektedir. Tüm bunlara karşın karısından her daim değer görmüş ve onun çizmekte ısrar ettiği mutlu aile tablosunun ayrılmaz bir parçası olmuş olması dönemin geleneksel altyapısının niteliğine ilişkin belirleyici bir ayrıntıdır. Ayık olduğu zamanlarda karısına ihanet etmesinden ötürü duyduğu yoğun vicdan azabı, kendisini yeniden içkiye sığınmaya yöneltmiş, böylelikle kör bir kısır döngünün içinde hapsolmuştur. Bu bağlamda Walerian portresinin eserde dönemin feodal sisteminde en üst tabakayı temsil eden aristokrat sınıfın gelenekçi muhafazakâr dünya görüşünün sağlıklı işleyiş biçimini yansıtmış olması bakımından önemlidir. Zenon'un çocukluğu boyunca çevresinde model alabileceği başka hiç kimse olmamasından ve annesinin onaylayıcı ve affedici tutumundan ötürü babasının bu davranışlarını belleğine doğal ve normal olarak kaydetmesinin, yetişkinlik yıllarında yaşayacağı çatışma ve zorlukların kaynak noktası olduğu şeklinde bir saptama yapılabilir. Walerian'ın eşi ve Zenon'un annesi olan Joanna, ömrünü tamamen kocası ve çocuğuna adanmış, dünya meseleleriyle ilgilenmeyen sıradan bir ev kadını tiplemesidir. *Kendisine biçilmiş* ve tereddütsüz

³ 13-25 Ağustos 1920'de Sovyet Kızıl Ordu birlikleriyle Vistül'de toplanmış Polonya Ordusu arasında gerçekleşmiş askeri operasyon.

benimsediği *kurban* rolünden memnun bir yaşam sürdüğü, yaşam çizgisini Tanrı, toplumsal bilinçaltı ve yakın çevresindeki insanlar tarafından onaylanmak, anlayıp sevmek ve merhamet görmek amacı doğrultusunda belirlediği anlaşılmaktadır. Joanna, olaylara karşı çoğunlukla tepkisiz bir tutum sergilemekte, mükemmel bir anne ve mükemmel bir eş rolünü yerine getirdiğine inanmaktadır. Bunun yanı sıra benimsediği muhafazakâr görüş doğrultusunda yaşamının kişisel sorumluluğunu almak ve iradesini kullanmak yerine yazgısının tamamen Tanrı'nın kontrolü ve isteği doğrultusunda geliştiği düşüncesine tutunmayı tercih ettiği görülmektedir:

Oğlunun geleceği, kocasının sağlığı ve kendi meseleleri konusunda daima Tanrı'nın merhameti ve bağışlayıcılığına sığınır, "Tanrı'nın izni olmadan insanın saçının tek bir teli dahi düşmez" derdi. Tanrı'nın kendisinin her bir adımını yönettiğine ve her an onu anımsadığına inanırdı. (Nałkowska:64)

Joanna'nın Tanrı ve toplum tarafından durmaksızın denetlendiği ve değerlendirildiği düşüncesi doğrultusunda biçimlendirmeye çalıştığı mükemmel aile tablosu konusunda kendisini başarılı bulduğu anlaşılmaktadır. Buna dayanarak, kahramanın dış gerçeklerden kopuk, bilinçten uzak, fantastik bir yaşam sürmekte olduğu söylenebilir. Böylesi bir bakış açısına tutunmuş olmasının nedeni olarak, ait olduğu aristokrat sınıfa aykırı bir yol çizmekten duyduğu korku, bu topluluğun ahlaki sınırlarını zorlamanın hiçbir sonuç vermeyeceğine ilişkin güçlü inancı, kısacası mücadeleden ve acıdan kaçınmak için konfor alanında kalmayı tercih etmesi gösterilebilir. "*Zenon'un giderek daha çok babasına benzediğini görmekten mutluluk duyuyordu*" (Nałkowska: 213). Dönemin toplumsal değerleri doğrultusunda Walerian ve Joanna'nın evliliğinin genel olarak iyi bir evlilik modeli olarak kabul gördüğü söylenebilir. Bunun başlıca nedeni, Walerian ve Joanna'nın birer eş olarak birbirlerinin kusurlarını görmezden gelip örtterek, kutsal evlilik kurumuna sorgusuz sualsiz hizmet etme kaygısında olmalarıdır. Polonya kültüründe Katolik mezhebinin de büyük etkisiyle ataerkil anlayışın baskın olması, Walerian'ın alkol ve kadın bağımlılığı davranışlarının karısı tarafından tolere edilmesini kutsal aile birliğini korumak adına onaylanır bir tutum kılmaktadır. Tüm bunların uzantısı olarak Zenon'da çocukluk yılları boyunca bir erkeğin sürekli alkol tüketerek karısını aldatmasını normal bir davranış olarak benimsemiş, ilerleyen yıllarda farklı sosyal ortamlara girmeye başlamasıyla anne babası arasındaki ilişkinin kusurlu yanlarını görmeye ve bu durumdan utanç duymaya başlamıştır:

Zenon "Ben" kişi zamirini kullandığında nahoş bir duyguya kapılırdı; çünkü bu sözcük onun için bu iki insanın (annesini ve babasının) özelliklerinin farklı ölçülerde karışmış halini temsil ediyordu. Annesi onun için üstesinden daha kolay gelinebilecek bir konuydu (...) Babası çok daha tehlikeliydi. (Nałkowska:65)

Zenon, Czehliński'nin desteğiyle Paris'te siyaset eğitimi alması karşılığında Niwa dergisinin Paris muhabirliği görevine getirilmiş, böylelikle gerektiğinde kendisine ait olmayan, hatta dünya görüşüne tamamen karşıt toplumsal ve siyasi düşünceleri yansıtan makalelerin altına imza atmayı kabul etmiştir. Aslında Zenon başlangıçta kişisel ve mesleki gelişimine belli bir düzeye yükseltmek adına böylesi bir teklifi geçici bir süre için kabul etmiş, eğitimini tamamlamasının ardından herhangi bir redaktörün kontrolünde olmaksızın kendi inandığı yolda ilerleyeceğine dair kendisine söz vermiş olsa da, olayların gelişim süreci içinde yaşam çizgisi kendi kontrolünden dahi çıkmış ve adeta kâbusu dönüşmüştür.

Zenon Ziembiewicz, böylesi kaotik bir ortamda oportünist ve konformist bir dünya görüşünü benimseyerek mesleki ve sosyal yaşantısında hızla ilerleme yolunu seçmiştir. Ne var ki çocukluk yıllarını atalarından miras Boleborza Malikânesini kaybetmesi sonucunda babasının hissettiği utanç ve mutsuzluğunu yansıttığı sefil yaşantıyı izleyerek geçirmiş olmasından kaynaklanan aşağılık kompleksini, yaşamı boyunca üzerinden atamamıştır. Böylesi yıpratıcı bir duyguyla mücadele ederken, ahlaki değerleri ve kişiliğinden çok fazla ödün vermiş olması, kendisini tam anlamıyla bir trajediye sürüklemiştir. Zenon, çocukluğundan itibaren her ne pahasına olursa olsun babasına benzemeyeceğine dair kendisine söz vermiş, ancak ilerleyen süreç içinde bilinçaltı kendisini baba evinde aldığı davranış modellerini uygulayarak yaşama tutunmaya yönlendirmiştir.

Romanda Zenon Ziembiewicz, biri kendisini kukla devlet adamı olarak kullanma çabasında olan entelektüel aristokratlar, diğeri demokratik beklentilerle ayaklanan işçi sınıfı olmak üzere toplumda güç sahibi olan iki sınıfın baskısı altında sıkışıp kalmıştır. Toplumsal yaşantının niteliğinde belirleyici gücü olan bu iki sınıf, o döneme dek ilk kez Nałkowska'nın bu eserinde böylesine şiddetli bir çatışma halinde resmedilmiştir. Bu iki feodal sınıfın yaşam felsefesi ve toplumsal yapıya biçim veren norm ve ilkelerinin Zenon, Justyna ve Elżbieta'nın ortak yaşam alanına olan sızıntıları, eserde birbirleriyle bağlantılı olarak ele alınmıştır. Sözde entelektüel aklın dönemin devlet idaresindeki belirsiz işlevi, yine ilk kez sanatçının bu eserinde açıkça gözler önüne serilmiştir. Yazar, terk edilen bir köylü kızının yüksek sınıftan eski sevgilisinin gözlerine kezzap fırlatması biçimindeki radikal bir örnekle belirli bir yaşamsal durumun toplumsal algıyla

anlamlandırılması ile bireysel ve içsel duygu durumları ile anlamlandırılması arasındaki farkı göstermek istemiştir (Kwiatkowski: 324).

Eserde Elżbieta'nın öyküsü, Justyna'nın travmatik yazgısı yanında bir miktar geri planda kalmış olsa da içerisinde oldukça önemli unsurlar barındırır. Maruz kaldığı acıları çok fazla dışsallaştırma eğiliminde olmaması, anne sevgisinden yoksun bir çocukluk geçirmesine bağlı olarak yabancılaşma ve sahipsizlik duygularının baskısı altında ezilmiş karakteri Elżbieta'yı acı çeken her bir canlıya karşı aşırı duyarlı hale getirmiştir. Justyna'nın hamileliğini öğrendiği anda, Zenon'la olan birlikteliği sayesinde acılarını geride bırakarak mutlu bir geleceğe kavuşacağına yönelik inancı da kaybolmuş, böylelikle aile travmalarının insanın yaşam kalitesi ve içsel doyumu üzerindeki belirleyici etkisinden kaçınmanın olanaksızlığına ikna olmuştur. Kocasının okumuş olduğu onca sosyalist içerikli kitap ve benimsediği herkes için adil ve özgür bir dünya inancına karşın karakterine ve kişisel seçimlerine yön veren genetik ve epigenetik mekanizmalardan, toplumsal sistemin kendisine sunduğu davranış modellerinden sıyrılmayı başaramayıp, isyan eden işçilerin vurulması ve işkenceye maruz bırakılması emrini vermiş olması; Justyna'nın maruz kaldığı yığın acı ve keder sonucu akli dengesini kaybederek sefil duruma düşmesi, Elżbieta'yı yaşamının dizginlerini eline almanın ütopyik bir amaçtan başka bir şey olmadığı konusunda bir kez daha ikna etmiştir. Elżbieta'nın kapıldığı bu düşünceler, Nałkowska'nın insanın varlığının biyolojik ve genetik yapısının getirdiği özelliklerle mücadele etmesinin neredeyse olanaksız olduğuna ilişkin savını yansıtmaktadır.

"Sınır", toplumsal yapı tarafından belirlenen davranış kurallarının ve insani değer yargılarının insanın toplumsal hiyerarşideki konumuna bağlılığı, aristokrat sınıf temsilcilerinin ikiyüzlü tutumları ve ahlaki kural ve ilkelerin göreceliği üzerine yapılmış bir araştırma çalışmasıdır (Nasiłowska:37).

Nałkowska dönemin devlet ve toplum idaresinde başvurulacak akıldan, sağduyudan, demokratik ve hümanist anlayıştan uzak yöntemlerin sonuçlarını detaylı bir biçimde incelemiş ve bunu tarih boyunca yinelenen bir fenomen olmanın yanı sıra, insanın kişilik ve karakter özellikleri üzerinde belirleyici etkisi olan psikolojik bir gerçeklik olarak incelemiştir. (Nałkowska:11) Kısacası geçmiş yaşantılar boyunca özümseyen dünya görüşleri ve yaşam felsefeleri doğrultusunda alınan kararlar ve gerçekleştirilen eylemler sonucunda varlık gösteren mevcut gerçeklerin, tutum ve davranışların, güncel olguların yanı sıra geleceğin toplumsal yaşamı ve henüz dünyaya gelmemiş insan yavrularının karakterleri ve kişisel seçimleri üzerindeki potansiyel etkisi üzerinde durarak, dönemine göre oldukça sıra dışı bir sosyo-psikolojik analiz gerçekleştirmiştir.

Nałkowska bu eserinde psikolojik ve toplumsal bir varlık olarak insanı konu almıştır. Günümüzde toplumsal roller, kültür modelleri ve stereotipler olarak adlandırılan ve insan davranış ve tutumları üzerinde belirleyici bir etkisi olduğu kabul edilen kavramları, döneminde Türkçeye "şemalar ya da biçimler" olarak çevrilebilecek "schematy" sözcüğüyle tanımlamış ve bu *biçimlerin* insan için yok sayılması nerdeyse olanaksız özelliği üzerinde durmuştur. Yazarın "Sınır"'da öne sürdüğü savlardan bir diğeri de insanın seçim ve davranışlarının etkileşimde bulunduğu bir başka insanın etkisinden çok, bulunduğu toplumsal ve geleneksel konuma göre değişebilir olma özelliğidir. Nałkowska'nın insan psikolojisine ilişkin tezi, insan kişiliğinin zamana ve olaylara bağlı olarak değişe bilirlik özelliğine dayanır. Yazara göre, diğer kişilerle gerçekleşen etkileşimler ve toplumsal rol kalıplarının dayatması sonucunda, insan kişiliği özgünlük ve bağımsızlıktan yoksun olmaya mahkûmdur (Nowak: 42-45):

-Okuyorum, elbette ki her şeyi okuyorum! Başkaları da okuyor! Ancak şimdi herkes üzerinden sorumluluğu atıyor. Belki de tetiği ilk kez kimin çektiğini bilen benim? Hep böyle olmuştur: işçi topluluğu masum, çünkü iş istiyorlar, bizle masumuz, çünkü onlara verecek bir işimiz yok. Peki ya suçlu olan kim? Bilmiyorum...(Nałkowska:250)

Yazar, bu eserinde babadan miras kalan kültür ve davranış modellerinin öncelikle bilinçli olarak reddedilmesi ancak bir süre sonra içinde bulunulan sosyal statünün baskısıyla bu modellerin yeniden özümseyip hayata geçirilmesi sürecini psikolojik, sosyolojik ve biyolojik bir gereklilik olarak sunmuştur.

Zenon'un Elżbieta ile olan ilişkisi nedeniyle Justyna ile olan bağlarını koparma kararına sadık kalamayıp eski sevgiliyle yeniden beraber olmasının ardından zihninden geçenleri aktardığı kısım Nałkowska'nın bu savını desteklemektedir:

Tüm bu olanlardan ötürü şaşkınlık içindeymiş gibi davranması mümkün müydü? Hayır, kendisini şaşkınlığa sürükleyen tek şeyin yine kendisi olduğunu itiraf etmeliydi. Aynada yüzünü gördü, hiç iletişim kurmadığı bir yabancıya kırmızı, kaba, isteksiz yüzünü. (Nałkowska:107)

Aslında bundan dolayı suçlu değilim. Herkes yapıyor bunu, herkes, ama herkes aynı... Şaşkınlıkla kendini sorumluluktan kaçma kalıbına sığınmış bir halde yakaladı. (Nałkowska:156)

Cecylia Kolichowska zorlu yaşantısıyla dikkat çeken diğer bir kadın kahramandır. Cecylia, ilk evliliğini işçi devrimi savunucusu olan sosyalist düşünce sahibi Konstanty Wąbrowski ile yapmış ve bu aşk evliliğinden

bir erkek çocuk sahibi olmuştur. Wąbrowski, inandığı ideolojinin gerektirdiği üzere tüm mal varlığını çevresiyle paylaşmış olduğundan evlilik yaşamı boyunca ailesiyle birlikte yoksul bir yaşam sürmüştür. Cecylia, kocasının ailevi sorumluluklarını üstlenmeyip ortadan kaybolmasının ardından tüm yaşamsal yükü kendi omuzlarına almış, oğlu Karol ise babasını tanımadan büyümüştür. Polonya'da kadınların ancak 1925 yılında sosyal vatandaşlık haklarını kazanmış olmasına bağlı olarak resmi olmayan işlerde çalışarak oldukça sıkıntılı bir yaşam sürmüştür. Yaşadıklarından ötürü benliğini kaplayan en belirgin duygunun hayal kırıklığı olduğu anlaşılmaktadır. Kocasının intihar ettiği bilgisine alana dek ne evli ne de bekâr olarak kimliksiz ve belirsiz bir yaşam sürmüş, ancak ölüm haberi resmîyete dökülünce bir başka evlilik yapabileme şansını kazanmıştır. Cecylia, ikinci evliliğini kendisinden oldukça yaşlı, ancak mal varlığı yerinde bir kanun adamı olan Aleksander Kolichowski ile gerçekleştirmiştir. Kolichowski kendisine sadık ancak son derece kıskanç bir tutum sergilemiştir. Cecylia'yı sürekli kontrolü altında tutmaya çalışan, dışarı çıkmasına izin vermeyen bir erotomani hastasıdır. Buna rağmen bir kez daha aynı zorlukları yaşamamak adına evliliğini sürdürmeyi tercih etmiş, mutsuzluk ve acı dolu bir yazgıyı kabullenmiştir. Elli yaşlarında geldiğinde tüm bu olumsuz deneyimler sonucunda ruh sağlığı bozulmuş, insanlara karşı sürekli güvensizlik ve kuşkuyla yaklaşmaya başlamıştır. Oğlu Karol ise annesinin Kolichowski ile evliliğini kabullenmeyip yurt dışına gitmiş, üvey babasının ölümünün ardından dahi onunla ilgilenmeyip açıkça yalnızlığa mahkûm etmiştir. Bunun üzerine Cecylia, sosyal hayata ve seyahat etmeye öz çocuğunu yetiştirme sorumluluğunu yerine getiremeyecek ölçüde düşkün annesinin kendisine bırakmayı teklif ettiği Elżbieta Biecka'yı bakımını sağlamak üzere yanına almıştır.

Cecylia'nın kocasından miras kalan çok katlı taş evi toplumun farklı kesimlerinden insanlara kiralamayı tercih etmiştir. Öyküde Cecylia'nın bu evinin İki Dünya Savaşı arası dönem Polonya'sında geçerli toplumsal sınıf ayrılıklarını simgeleyen sembolik bir anlamı vardır. Daha geniş ve daha aydınlık dairelerin yer aldığı üst katlarda aristokratları temsilen maddi durumu daha iyi insanlar, orta katlarda görece daha düşük maddi gelire sahip orta sınıf temsilcisi insanlar, en küçük ve en karanlık dairelerde ise yoksullar oturmaktadır. Alt katta bulunan dairelerin rutubetli ve elverişsiz durumu, yaşayanların sağlığını tehdit eder niteliktedir. Öyle ki, Cecylia, bazı dairelere kullanım izni verilmesi için belediyenin Sıhhi Denetim Merkeziyle ciddi bir mücadele vermek zorunda kalmıştır.

Aslında eserde ele alınan konular sıradan ve alışlagelmiş niteliktedir. Ancak yazarın bu konuların zemininde sınıfsal statülerin yanıltıcı ve tutarsız özelliklerini gözler önüne serip dönemin insanını toplumsal yapının sağlıksız işleyen yönleriyle yüz yüze getirmek istemiş olması, eseri ilginç ve başarılı kılmıştır. Bunu yanı sıra aynı olayların ya da aynı sorunların farklı insanlar tarafından farklı biçimde algılanabileceğini ya da yorumlanabileceğini, yani değerlendirmelerin göreliliğini vurgulamış olması bakımından önemlidir. Yazar bu düşüncesini kahramanı Zenon'un sözleriyle çarpıcı bir biçimde ortaya koymuştur:

"Kendimizi sandığımız, kendimizi gördüğümüz değil, insanların bizi sandığı ve gördüğü, olduğumuz yerin bizi tanımladığı kişiyizdir." (Nałkowska:252)

"Boleborza sınırları dışında ise Justyna meselesi düşünülecek bir şey değildi, sıcak Boleborza yazının sona ermesiyle kapanmış olarak kendi doğal sınırları içinde kalmalıydı." (Nałkowska:73)

Sonuç

Nałkowska "Sınır" başlıklı eserinde toplumsal bilincin insanın tutum ve davranışları üzerindeki belirleyici gücünü göstermek istemiştir. İnsan dünyaya gelmesinin ardından, belki de ana rahminde kayıtları tutmaya başladığı andan itibaren istem dışı bir biçimde ait olduğu kültürel yapı içinde hali hazırda bulunan ve toplumsal uzlaşma aracılığıyla biçimlenmiş düşünce ve davranış kalıplarını, ya da toplumsal rolleri benimseyerek yaşamını sürdürmekle yükümlüdür. Bireyin, dış dünya ile tanışmasıyla birlikte o döneme dek meydana gelmiş tarihi, siyasi ve toplumsal gelişmeler doğrultusunda biçimlenmiş ahlaki norm ve ilkelerle uyumlanması beklenmektedir. Ancak insan toplumsal yapı içinde kendine uygun bir yer edinme çabası içindeyken öz gerçekliğinden gereğinden fazla ölçüde ödün verme ve bunun sonucunda kendine yabancılaşma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir. Toplumsal ahlak normlarının belirlenmesindeki temel amaç insan davranışlarını sınırlamak, düzenlemek ve geliştirmek suretiyle toplumsal huzuru ve güvenliği sağlamaktır. Ancak bazen toplumsal ahlak kurallarının toplumu oluşturan bireyler tarafından yanlış algılanması, çarpıtılması, çıkarlar doğrultusunda kötüye kullanılması ya da insan doğasına ve toplumsal gerçeklere aykırı ve çelişir özellikte ahlak normlarının dayatılması durumları ortaya çıkabilmektedir. Bu noktada birey, türlü etnik ve dinsel yapılanmalardan oluşmuş feodal sistemin içinde barındırdığı ahlaki, siyasi, psikolojik, ekonomik ve hukuki anlayışların bütünlükten ve tutarlılıktan yoksun, birbirleriyle çelişir nitelikte olduğunu hissedebilir. Sözü edilen karşıt ve çelişik nitelikteki unsurların yüklediği ağırlığın, bireyin

psikolojik dayanıklılık sınırlarını aşması durumunda türlü davranış ve karakter bozuklarının ve ruhsal sapmaların ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Nałkowska, bu eserinde farklı kişilik tiplerini ve önemli siyasal-toplumsal olayları birbirleriyle etkileşim içinde tasvir ederken, yaşamsal olguların bireylerin aile travmaları ve toplumsal statüleri doğrultusunda farklı biçimlerde yorumlanabilir ve değerlendirilebilir özelliğine dikkat çekmek istemiştir. Yazar, yaşamsal gelişim süreci içinde insanın hâlihazırdaki toplumsal düşünce ve davranış biçimlerini, özellikle de en yakın çevresini oluşturan bireylerin davranış modellerini, onaylamadığı hatta yadırgadığı halde kolayca içselleştirip hayata geçirebileceği gerçeğini vurgulamıştır. Eserde başkahraman Zenon'un babası Walerijan'ın alışkanlıkları ve davranışlarını kendisinde utanç ve tiksinti duyguları uyandırdığını söyleyerek acımasızca yargılamış ve küçümsemiş olmasına karşın yetişkinlik yıllarında aynı şekilde erotik maceralara kapılmaktan kendini alıkoyamaması, annesinin çocukluk yıllarında kendisini terk etmesinin acısını ve ezikliğini her daim üzerinde hisseden Elżbieta'nın Zenon'dan olan bebeğini büyütüp yetiştirmesi için kız kardeşine bırakarak yurt dışına gitmesi bu gerçeğin em belirgin göstergeleridir. Yaşamları dedikoduya ve sansasyonel öykü üretimine olanak veren kişiler, Nałkowska'nın insan analizinin tarama aşamasında kullandığı son derece işlevsel malzemelerdir. Yazar dünyayı ve insanları basit bir biçimde iyiler ve kötüler olarak iki temel grup altında sınıflandırmanın doğru bir yaklaşım olmadığını savunur. İster acımasızca bir cinayet işlesin isterse yaşamı boyunca sayısız özveride bulunmuş olsun hiçbir insan tek bir eylemi üzerinden olumlu ya da olumsuz kahraman, iyi ya da kötü insan olarak değerlendirilemez. Yazar, bu eserinde de insan kişiliği ve davranışlarının tek anlamlılıktan uzak olduğunu ve insan sorunsalının tanımlanmasının pek çok bakış açısı doğrultusunda yapılabileceği iletisini vermek istemiştir (Janowska: 95-96). Diğer yandan sanatçı bu eserinde İki Dünya Savaşı arası dönemde Polonya'da halkın toplumsal sınıflar halindeki yaşamını tasvir etmeye çalışırken, insanlar arasında demokratik anlayıştan uzak ayrışmalar sonucunda ortaya çıkan sorunların, toplumun tüm bireylerini eşit ölçüde etkilediği iletisini vermek istemiştir. Yazarın özellikle ekonomik ve kültürel yönden ezilen sınıfların isyanı sonucunda ortaya çıkan toplumsal krizlere karşı oluşturduğu sosyal formülleri antropolojik bir zemin üzerine yerleştirmiş ve böylelikle toplumsal yaşamın olgularına evrensel bir boyuttan bakılmasını sağlamış olması dönemin Polonya'sı için ilgi çekici bir gelişmedir.

Kaynaklar

- Eustachiewicz, Lesław. Dwudziestolecie. Varşova: Okul ve Pedagogik Wydawnictwo. 1982.
- Janowska, Magdalena. Modernizm w Polsce. Modernistyczna Personologia w Twórczości Nałkowskiej. Kraków: TAIWPN UNIWERSYTAS. "ty".
- Kolek, Leszek S. Polish Culture. An Historical Introduction. Lublin: Maria Curie-Skłodowska Uniwersitesi Wydawnictwo. 2002.
- Körpe, Seyyal. İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Polonya Düzyazısının Psikolojik Gerçekçilik Perspektifinden İncelenmesi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. 2013.
- Körpe Kemer, Seyyal. "Leon Jarosław Iwaszkiewicz'in "Brzezina" (Kayın Ağacı Korusu) Adlı Öyküsünde Aşk ve Ölüm". idil, 64 (2019 Aralık): s. 1805-1815. doi: 10.7816/idil-08-64-16 <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1575054172.pdf>
- Kwiatkowski, Jerzy. Dwudziestolecie Międzywojenne. Varşova: PWN Polonya Bilimsel Wydawnictwo. 2003.
- Nałkowska, Zofia. Granica. Varşova: SARA Wydawnictwo. 2003.
- Nasiłowska, Anna. Trzydziestolecie 1914-1944. Varşova: PWN Polonya Bilimsel Wydawnictwo. 2008.
- Nowak, Leszek. Człowiek wobec ludzi. Modele z Gombrowicza. Varşova: Prószyński i S-ka, Wydawnictwo. 2000.
- Yüce, Neşe ve diğer. Polonya Edebiyatı. İki Dünya Savaşı Arasındaki Yirmi Yıl. Ankara: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları. 2017.
- İnternet kaynakları:
- Marzec, Lucyna. Spór o Granicę Zofii Nałkowskiej. (Zofia Nałkowska'nın Sınır'ına İlişkin Bir Tartışma). Poznań: Poznań Adam Mickiewicz Uniwersitesi Poznań Bilim Dostları Derneği. 2019 <https://repozytorium.amu.edu.pl/handle/10593/25484> (Erişim Tarihi: 24.11.2021)
- Zaremba, Maciej. Powstanie Warszawskie. Bohaterstwo walczących i 12 ton ludzkich popiołów. Przejmujące zdjęcia i liczby. Wprost Historia. <https://historia.wprost.pl/10475979/powstanie-warszawskie-historia-w-pigulce-zdjecia-liczby-ofiary.html> (Erişim Tarihi: 24.11.2021)

HUMAN AS A PSYCHOSOCIAL BEING IN THE NOVEL TITLED "GRANICA" (BOUNDARY) BY ZOFIA NAŁKOWSKA

Seyyal Körpe KEMER

ABSTRACT

In the 1920's which coincided with the period between the two World Wars outstanding women writers came to the fore with very successful works in Poland. This event is an important development in the cultural World of the country. Zofia Nalkowska is one of the distinguished writers who brought modern patterns to Polish literature in the interwar period. Nalkowska's novel titled "Granica" (The Boundary), which emerged between 1932-1935, the maturity period of his art, is about the social and individual corruptions in the collapsing country. The author placed the social formulas she created against the social crises that emerged as a result of the revolt of the economically and culturally oppressed classes on an anthropological basis. In the work, the effects of the problems arising from the social class difference on human life are examined. It reflected the unhealthy functioning of the traditional conservative world view of the aristocratic class, which represented the highest stratum in the feudal system of the period. Nałkowska tried to analyze the human character formed as a result of genetic and environmental factors by making use of the data of philosophy and psychology sciences through her works, and in this context, she focused on the conflicting feature of natural impulses with socio-cultural expectations and requirements

Keywords: Aristocracy, modernism, feudalism, psychology, human